

Nr 379.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående hemvärnets rekrytering, tjänstgöringsskyldighet och ekonomiska förmåner; given Stockholms slott den 9 november 1945.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

G U S T A F.

Allan Vougt.

Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 9 november 1945.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, GJÖRES, ERLANDER, DANIELSON, VOUGT, MYRDAL, ZETTERBERG, NILSSON, STRÅNG, ERICSSON, MOSSBERG.

Efter gemensam beredning med cheferna för social- och finansdepartementen anmäler chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Vougt, fråga angående hemvärnets rekrytering, tjänstgöringsskyldighet och ekonomiska förmåner samt anför därvid följande.

Inledning.

Hemvärdnet organiserades enligt beslut av 1940 års lagtima riksdag (propositionen nr 257; riksdagens skrivelse nr 297) och har nu ägt bestånd i mer än fem år. Erfarenheterna ha givit vid handen, att den år 1940 beslutade organisationen — vilken erhållit sin närmare utformning genom hemvärnskungörelsen den 31 maj 1940 (nr 408) med vissa däri sedermera vid-

tagna smärre ändringar — är i stort sett väl avvägd. Emellertid har frågan om en överarbetning av gällande bestämmelser rörande hemvärdnet på senare tid aktualiserats, bland annat genom de av 1944 års riksdag fattade besluten om upprättande av en byggnads- och reparationsberedskap, vars arbetsavdelningar under vissa förutsättningar kunna såsom driftvärn ingå i hemvärdnet, samt om ny civilförsvarsorganisation.

Sedan vissa preliminära utredningar rörande dessa och andra för hemvärdnet aktuella spörsmål utförts inom hemvärnsstaben, tillkallade min företrädare i ämbetet jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 2 februari 1945 sex sakkunniga — hemvärnschefen, översten G. V. Petri, majoren S. Holmberg, ledamöterna av riksdagens andra kammare, ombudsmännen C. A. E. Lindberg och F. J. H. Persson i Växjö, ledamoten av riksdagens första kammare, agronomen I. Persson i Skabersjö samt generalsekreteraren i centralförbundet för befälsutbildning, översten B. V. Skogh — att inom försvarsdepartementet biträda med utredning rörande hemvärdnets organisation m. m.

I skrivelse den 3 september 1945 ha de sakkunniga, vilka antagit benämningen 1945 års hemvärnskommitté, framlagt förslag om vissa ändringar i hemvärnskungörelsen, åsyftande *dels* vidgade möjligheter för värnpliktiga att tjänstgöra i hemvärdnet, *dels* reglering av tjänstgöringsskyldigheten för hemvärnsmän, *dels* ock förbättring av hemvärnspersonalens ekonomiska förhållanden.

I skrivelse den 3 september 1945 har 1945 års hemvärnskommitté vidare framlagt förslag om vissa förbättringar med avseende å hemvärnsmännens beklädnadsutrustning.

Över kommitténs förslag ha efter remiss utlåtanden avgivits av *överbefälhavaren* — med bifogande av yttranden av *chefen för armén* — *försvarets civilförvaltning*, *arméförvaltningens intendenturavdelning*, *hemvärnsrådet*, *1945 års försvarskommitté*, *statskontoret* och *styrelsen för hemvärnsbefälhavarnas riksförbund*. Överbefälhavaren har i sitt utlåtande över förslaget till ändringar i hemvärnskungörelsen även meddelat vilken ståndpunkt *chefen för marinen* och *chefen för flygvapnet* intagit till förslaget.

Hemvärnskommittén har ännu icke slutfört sitt utredningsuppdrag såvitt avser vissa organisatoriska frågor m. m. Jag anhåller emellertid att utan avvaktan på kommitténs förslag i övrigt få upptaga till behandling de av hemvärnskommittén nu framlagda förslagen.

Allmänna synpunkter.

Hemvärnskommittén har inledningsvis framhållit, att hemvärdnets tillkomst våren 1940 varit ett av de många uttrycken för den starka försvarsvilja som framträtt vid det andra världskrigets utbrott och som ytterligare ökats under det finska vinterkriget och genom det tyska angreppet mot Danmark och Norge. Svenska folket hade påtagit sig stora bördor för att vårt försvar skulle bli så starkt och välrustat som möjligt. Många av de män, som icke vore i värnpliktsåldern eller som hade mobiliseringsuppskov eller av annan orsak icke inkallades till värnpliktstjänstgöring, hade känt det som en plikt

att gå in i hemvärdet, trots att detta kunde komma att medföra både ekonomiska och personliga uppföringar. Under de år som gått hade hemvärdet vuxit ut och vunnit stadga och vore nu en faktor att räkna med i det svenska försvaret. Förutsättningen för att hemvärdet skulle kunna bestå och ytterligare utvecklas vore att försvarsviljan från beredskapsåren hölles levande och att hemvärdsmännen kände att de ägde statsmakternas och de kommunala myndigheternas moraliska och ekonomiska stöd samt folkets förtroende och respekt. Detta vore av särskild betydelse under övergångstiden från beredskap till fred, vilken säkerligen för hemvärdet liksom för övriga frivilliga försvarsorganisationer bleve kritisk.

Hemvärdskungörelsen kunde, trots att den tillkommit efter ett ytterst forcerat arbete under de oroliga veckorna efter Danmarks och Norges ockupation, sägas väl ha fyllt sin uppgift under beredskapsåren. Emellertid vore kungörelsen nu på vissa punkter i trängande behov av en revision — särskilt gällde detta stadgandena angående hemvärdsmännens ekonomiska förmåner. Kommittén hade ansett sig redan på detta stadium av utredningsarbetet böra föreslå vissa ändringar och kompletteringar av bestämmelserna rörande hemvärdets rekrytering och tjänstgöringsförhållandena i hemvärdet. Kommittén hade därför, innan slutgiltigt förslag till nya hemvärdsförfattningar utarbetats, beslutat avgiva förslag till ändrad lydelse av 9, 11 och 12 §§ i hemvärdskungörelsen och hemställde att förslaget måtte underställas 1945 års höstriktdag jämte de förslag om tillägg till hemvärdets anslag för budgetåret 1945/46, vilka föranleddes därav.

De av kommittén föreslagna ändringarna avse dels att bereda möjlighet för värnpliktiga, vilka nu icke kunna bli hemvärdsmän, att ansluta sig till hemvärdet, dels att reglera hemvärdsmännens tjänstgöringsskyldighet, dels ock att giva nya och för hemvärdsmännen mera förmånliga regler angående deras ekonomiska förmåner. Kommitténs grundprincip då det gällt att bestämma de ekonomiska förmånerna för hemvärdsmännen har varit, att den som ansluter sig till hemvärdet i allmänhet icke skall behöva underkasta sig ekonomiska uppföringar men att det å andra sidan icke bör vara ekonomiskt lönande för en person att bli hemvärdsmän.

Hemvärdskommitténs förslag till ändringar i hemvärdskungörelsen ha lämnats helt utan erinran av *cheferna för marinen och flygvapnet*. Övriga remissinstanser ha som regel i princip ställt sig välvilliga till förslaget.

Överbefälhavaren har förklarat kommittéförslaget i huvudsak lämpligt och väl ägnat att främja rekryteringen och utbildningen vid hemvärdet liksom verksamheten i övrigt inom denna del av riksförsvaret och har i likhet med *hemvärdsrådet* och *styrelsen för hemvärnsbefälhavarnas riksförbund* framhållit betydelsen av att förslaget, med vissa mindre jämkningar, snart blir genomfört.

Försvarets civilförvaltning har understrukit hemvärdskommitténs uttalanden om angelägenheten att nu vidtaga åtgärder för vidmakthållande av den försvarsvilja, som under beredskapstiden kommit till uttryck i hemvärdskungörelsen.

Även 1945 års försvarskommitté har uttalat sig i samma riktning och vidare anfört bland annat följande.

De resultat, som partisankriget och det totala folkförsvaret visat sig medföra även gentemot en överlägsen fiende, äro enligt kommitténs mening ägnade att framhäva hemvärnets betydelse. De förhållandevis begränsade arbetsuppgifter, som från början tilldelades hemvärdnet, ha under beredskaps-tiden i olika hänseenden vidgats. Utvecklingen synes peka i den riktningen, att hemvärdnet framdeles i händelse av krig måste tillmätas ökad betydelse såsom en komplettering av fält- och lokalförsvarsförband och såsom element i ett totalt folkförsvär.

För ett allsidigt bedömande av det föreliggande förslaget är det emeller-tid av vikt att få klarlagt i vad mån de för dess genomförande nödvändiga ut-gifterna kunna inrymmas inom den kostnadsram för försvaret, som kan bliva fastställd för tiden från och med budgetåret 1947/48, utan att andra måhända än mera angelägna utgiftsändamål måste undanskjutas. I nuvarande läge, innan överbefälhavaren till försvarskommittén överlämnat det militära under-laget för det fortsatta utredningsarbetet, är det icke möjligt för kommittén att i detta hänseende uttala någon bestämd mening.

Försvarskommittén delar hemvärnskommitténs uppfattning, att hemvärns-männen principiellt sett visserligen icke böra kunna påräkna någon ekono-misk vinst genom sin anslutning till hemvärdnet men att de å andra sidan ej heller böra få åsamkas ekonomisk förlust därigenom.

Statskontoret har förklarat, att ämbetsverket med hänsyn till den inom 1945 års försvarskommitté pågående utredningen ur principiell synpunkt knappast kunde finna lämpligt att redan nu till separat behandling upptaga frågan om en utvidgning av hemvärnets organisation och uppgifter samt en förbättring av hemvärnsmännens ekonomiska förmåner. Dessa spörsmål syntes intimt sammanhänga med den större frågan om försvarets framtida organisation och borde därför bliva föremål för närmare överväganden från försvarskommitténs sida.

*Departements-
chefen.*

Hemvärdnet har under de gångna åren visat sig väl motsvara de förvänt-ningar man ställt på detsamma, och det utgör numera en betydelsefull del av det svenska försvaret. Emellertid ha på senare tid vissa svårigheter upp-trätt vid rekryteringen till hemvärdnet. Rekryteringssvårigheterna torde del-vis bottsna i psykologiska faktorer sammanhängande med att den omedelbara faran för vårt lands indragande i krig bortfallit. Även ekonomiska faktorer torde emellertid ha medverkat; för den enskilde är det sålunda ofta nog förenat med ekonomiska olägenheter att deltaga i hemvärnets verksamhet. Såsom hemvärnskommittén med instämmande av 1945 års försvarskommitté framhållit bör den som ansluter sig till hemvärdnet i allmänhet icke behöva underkasta sig ekonomiska uppoffringar med anledning därav, medan det å andra sidan icke får vara ekonomiskt lönande att tillhöra hemvärdnet.

De förslag, som hemvärnskommittén med angivna utgångspunkt fram-lagt beträffande hemvärnspersonalens ekonomiska förmåner, ha, såsom av det följande framgår, synts mig i stort sett väl avvägda. Även kommitténs i det följande närmare berörda förslag rörande värnpliktigas rätt att tjänstgöra vid hemvärdnet samt rörande reglering av hemvärnsmännens tjänstgöring och ut-bildning kunna av mig i huvudsak godkännas.

Det hade självfallet varit att föredraga, om alla för hemvärnets aktuella frågor kunnat komma under bedömande i ett sammanhang — helst i samband med behandlingen av frågan om försvarets organisation efter femårsperioden 1942/47. Emellertid har det synt mig vara av stor betydelse, särskilt ur rekryteringssynpunkt, att de av hemvärnskommittén framlagda delförslagen redan nu upptagas till behandling. Risk föreligger för att ett uppskov kan medföra allvarligt avbräck i hemvärnets verksamhet, vilket vore så mycket mer betänkligt som stora svårigheter torde möta att under fredliga förhållanden på frivillighetens väg återuppbygga en organisation av denna art. Krigserfarenheterna ha klart givit vid handen, att en organisation av i huvudsak hemvärnets karaktär även framdeles bör ingå i vår försvarsorganisation, och försvarskommitténs utredningsarbete torde med de av mig i det följande föreslagna jämkningarna i hemvärnskommitténs förslag knappast föregripas genom frågornas behandling redan nu. Jag har därför ansett mig böra tillstyrka, att förslag i ämnet förelägges innevarande års riksdag.

Det torde böra ankomma på Kungl. Maj:t att besluta om de ändringar i hemvärnskungörelsen, som betingas av förslagens genomförande.

Jag övergår härefter till att mera i detalj behandla de av hemvärnskommittén framlagda förslagen.

Fråga om vidgad möjlighet för värnpliktiga att delta i hemvärnets övningar.

Enligt 9 § hemvärnskungörelsen må till hemvärnsmän och reservhemvärnsmän antagas i värnpliktshänseende över- eller underåriga män samt sådana värnpliktiga, vilka på grund av frikallelse, uppskov eller annan orsak beräknas icke komma att inkallas till tjänstgöring vid mobilisering. Även värnpliktiga, som i kommandoväg placerats till krigstjänstgöring vid hemvärnets, må antagas till hemvärnsmän.

Hemvärnskommittén har föreslagit, att även andra värnpliktiga må antagas till hemvärnsmän, dock endast för tjänstgöring under tid, då de icke tagas i anspråk för värnpliktstjänstgöring.

Till motivering av förslaget har kommittén anfört i huvudsak följande.

Befälsutbildade samt vissa meniga värnpliktiga äga möjlighet att vidmakthålla och förbättra sina militära kunskaper genom att delta i de befälskurser m. m. som anordnas av centralförbundet för befälsutbildning. Meniga värnpliktiga torde dock icke i större utsträckning kunna utnyttja dessa möjligheter. Under fredsförhållanden kunna de i regel endast vidmakthålla sina militära färdigheter genom att i skytteföreningarna bedriva skjutning och genom att i vissa andra föreningar bedriva fältsport m. m.

Ur försvarets synpunkt vore det obestriddigen fördelaktigt, om intresserade meniga ägde bättre möjligheter att vidmakthålla och förbättra de militära kunskaper de förvärvat under värnpliktstiden. Kommittén har funnit att en sådan möjlighet utan svårighet kan beredas dem om de — oberoende av vilken försvarsgren de tillhöra — få tillfälle att ingå i hemvärnets för att under fredstid delta i dess övningar. Enligt vad kommittén erfarit har också många värnpliktiga uttalat önskemål härom. Även ur hemvärnets synpunkt vore det av stort intresse att kunna mottaga de nyss nämnda värn-

pliktiga, då hemvärdnet härigenom skulle erhålla föregångsmän och instruktörer och få lättare att i fredstid bedriva övningar med fulltaliga förband. Det intresse för hemvärdnet, som grundlägges hos de underåriga hemvärnsmännen, skulle på detta sätt kunna bibehållas livet igenom. Det är att förmoda att en sådan anordning i längden även komme att stimulera rekryteringen av äldre hemvärnsmän.

Kommittén har framhållit, att enligt kommitténs mening de värnpliktiga skulle kunna fullgöra hemvärnstjänstgöring icke blott under fred utan även under krig, så snart de icke vore inkallade till värnpliktstjänstgöring. Då beredskapstjänstgöringen praktiskt taget upphört från och med den 1 juli 1945, borde ändringen genomföras snarast möjligt för att det intresse för försvaret, som otvivelaktigt besjalar de många värnpliktiga, och de militära kunskaper och färdigheter, som förvärvats under beredskapsåren, på bästa sätt skulle kunna tillvaratagas.

Hemvärnskommittén har ansett, att antagningen av ifrågavarande värnpliktiga borde få ske utan hinder av nu gällande maximisiffror, vilka vore fastställda med tanke på personalbehovet i krig. Vapen för de nya hemvärnsmännen borde utgöras av hemvärdnets egna i de fall, då maximisiffrorna icke vore fyllda, eller i annat fall tills vidare lånas ur försvarsområdesföråden. Uniformer och övrig utrustning för den nya kategorien hemvärnsmän borde vara densamma som för övriga hemvärnsmän. Denna utrustning kunde tagas av den, som avsetts för reservhemvärnsmännen. De nya hemvärnsmännen borde enligt kommitténs uppfattning underkastas samma skyldigheter och erhålla samma rättigheter som övriga hemvärnsmän. Den uppkommande ökningen av antalet hemvärnsmän syntes för närvarande icke behöva medföra någon ökning av hemvärdnets anslag.

Chefen för armén har, med instämmande av *överbefälhavaren*, tillstyrkt förslaget. Med erinran att de för hemvärdnets övningar avsedda anslagen beräknats med hänsyn till hemvärdnets fastställda maximistyrka, har arméchefen emellertid framhållit att, om maximistyrkan avsevärt överskrides genom att hemvärdnet tillföres värnpliktig personal, följden måste bli bristande effektivitet i utbildningen, därest ej övningsanslaget ökas. Man måste sålunda söka finna former för ökning av hemvärdnets övningsanslag för den händelse maximistyrkan skulle komma att överskridas genom antagningen av värnpliktiga såsom hemvärnsmän.

Chefen för armén har vidare anført följande.

Den skenbara ökningen, som blir en följd av att värnpliktiga antagas till hemvärnsmän, får icke medföra en avslappning av intresset hos hemvärdnets målsmän att uppbygga sin krigsorganisation enligt hittills gällande grunder, och det måste betonas, att värnpliktig personal liksom hittills endast i mycket ringa omfattning kan krigsplaceras inom hemvärdnet. På grund härav anser chefen för armén, att värnpliktig personal måste givas en särställning inom hemvärdnet, som skiljer densamma ifrån de egentliga för krigsorganisation avsedda hemvärnsmännen. Detta synes kunna ske genom att denna personal givas ställning såsom extra ordinarie hemvärnsmän.

Försvarets civilförvaltning har förklarat sig dela kommitténs uppfattning om betydelsen av att de värnpliktiga genom att ingå i hemvärdnet finge möjlighet att vidmakthålla och förkovra de militära färdigheter, de under värnpliktstjänstgöringen förvärvat. Ämbetsverket förutsatte dock, att rekryte-

ringen till hemvärdnet så bedreves, att detta bleve i stånd att fullgöra sina uppgifter även under tid, då värnpliktiga ej stode till förfogande för tjänstgöring inom hemvärdnet.

1945 års försvarskommitté har funnit förslaget om vidgande av kretsen av värnpliktiga, som må antagas till hemvärnsmän, vara av stor betydelse. Härigenom skapades nämligen bland annat möjlighet för menig värnpliktig att inom hemvärdnet underhålla och komplettera honom förut bibringad militär utbildning. Försvarskommittén ansåge sig dock böra fästa uppmärksamheten på att rekryteringen av övriga hemvärnsmän — befäl såväl som meniga — måste ske på sådant sätt, att hemvärnsförbanden bleve användbara för sina uppgifter även då ifrågavarande värnpliktiga icke finge disponeras för tjänstgöring inom hemvärdnet.

Statskontoret har ifrågasatt ändamålsenligheten i att tillföra hemvärdnet värnpliktig personal, som icke kunde påräknas bliva disponibel för fyllande av hemvärdnets egentliga uppgifter under krig eller försvarsberedskap. I varje fall syntes det böra övervägas, huruvida icke en dylik utvidgning borde begränsas till att omfatta vissa äldre årsklasser värnpliktiga, vilka på grund av snart inträffande överårighet eller eljest kunde beräknas icke bliva ianspråktagna för aktiv krigstjänst. Det kunde eljest befaras, att hemvärdnets fredsmässiga utbildning förrycktes och att betydande organisatoriska svårigheter skulle uppkomma vid krig på grund av hemvärnskadrernas åderlätning på värnpliktigt befäl och manskap.

På de av hemvärnskommittén anförda skälen tillstyrker jag, att även värnpliktiga, som icke kunna beräknas fullgöra krigstjänstgöring vid hemvärdnet, erhålla tillfälle att deltaga i hemvärdnets övningar. För säkerställande av hemvärdnets effektivitet i krigstid måste emellertid, såsom i vissa remissutlåtanden framhållits, skapas garantier för att icke sådana värnpliktiga till för stort antal ingå i hemvärnsförbanden. Följden därav skulle nämligen kunna bliva, att förbanden äro alltför uttunnade då de skola insättas i strid. Jag föreslår därför, att bestämmelser meddelas av innebörd att värnpliktiga som här avses må utgöra högst en fjärdedel av den för respektive förband fastställda maximistyrkan.

Departements-
chefen.

Enligt hemvärnskommitténs förslag skall rekryteringen av värnpliktiga till hemvärdnet få äga rum utan hinder av nu gällande bestämmelser rörande maximering av hemvärdnets personalstyrka. För vinnande av kontroll över medelsbehovet anser jag det emellertid nödvändigt, att antalet hemvärnsmän fortfarande maximeras. Då det för närvarande fastställda maximiantalet hemvärnsmän, inberäknat reservhemvärnsmännen, torde bereda tillräckligt utrymme för rekrytering även av värnpliktiga, räknar jag icke i nuvarande läge med någon höjning därav.

Såsom hemvärnskommittén föreslagit böra ifrågavarande värnpliktiga tjänstgöra inom hemvärdnet allenast under tid, då de icke tagas i anspråk för värnpliktstjänstgöring. Det torde böra ankomma på Kungl. Maj:t att pröva, huruvida dessa hemvärnsmän med hänsyn härtill böra erhålla särskild benämning.

Med hänsyn till den föreslagna maximeringen av antalet hemvärnsmän torde svårigheter icke komma att möta beträffande de värnpliktigas utrustning i annan mån än beträffande vapen. På sätt kommittén föreslagit böra vapen, om så erfordras, utlånas från försvarsområdesförråden.

Hemvärnspersonalens tjänstgöring.

Hemvärnspersonalens tjänstgöring indelas enligt 11 § hemvärnskungörelsen i *dels* sådan tjänstgöring som erfordras för fyllande av hemvärnets uppgifter, d. v. s. i första hand tryggandet av den egna hemorten, *dels ock* tjänstgöring i utbildningssyfte.

Hemvärnskommittén har föreslagit en formell överarbetning av bestämmelserna, bland annat i syfte att däri inarbeta även de bestämmelser, som under beredskapstiden meddelats vid sidan av kungörelsen. I samband därmed ha även vissa sakliga ändringar föreslagits. Ändringsförslagen avse i huvudsak *dels* tjänstgöring för utbildning, *dels ock* utnyttjande av hemvärnets för uppgifter, som icke omedelbart sammanhånga med dess egentliga uppgifter.

Kommitténs förslag i förra avseendet är av följande innebörd.

För närvarande saknas uttryckliga bestämmelser angående möjligheten att under krig inkalla hemvärnsmän för utbildning. Kommittén har funnit, att hemvärnsmännen under krig borde vara skyldiga att fullgöra den tjänstgöring i utbildningssyfte, som kunde komma att åläggas dem, även om utbildningstiden därigenom skulle komma att överstiga den för fredstid föreskrivna maximitiden. Situationen kunde bliva sådan, att en snabbutbildning exempelvis av vissa hemvärnsrekryter bleve nödvändig, och möjligheter borde då finnas att utan tillskapandet av nya regler genomföra en sådan utbildning. För att den enskilde hemvärnsmannen skulle erhålla garanti för att den extra utbildning, som därigenom kunde komma att åläggas honom, icke finge större omfattning än som vore strängt nödvändig, bör det enligt kommitténs mening ankomma på Konungen att utfärda föreskrifter därom.

Beträffande utbildningen under fredstid föreskrives i 11 § 1 mom. hemvärnskungörelsen, att hemvärnsman må åläggas att i utbildningssyfte årligen fullgöra högst 50 timmars tjänstgöring däri icke inräknas den tid som åtgår för vidmakthållande och förkovran av skjutskicklighet och fältduglighet i övrigt. Kommittén har framhållit, att 50-timmarstiden under de år som gått efter hemvärnets tillkomst syntes ha utnyttjats i full utsträckning. Under fredstid borde man emellertid för äldre hemvärnsmän räkna med en utbildning av avsevärt mindre omfattning. Denna syntes dock icke böra i något fall understiga 20 timmar, vilken minimitid syntes böra fixeras i kungörelsen. Hemvärnsrekryterna borde emellertid alltjämt som regel åläggas 50 timmars årlig utbildningstjänstgöring. Närmare föreskrifter om utbildningen syntes böra utfärdas av chefen för armén.

Beträffande utnyttjandet av hemvärnets för sådana uppgifter, som icke omedelbart sammanhånga med hemvärnets egentliga uppgifter, har hemvärnskommittén anfört i huvudsak följande.

Kungl. Maj:t har i brev den 6 december 1940 medgivit, att hemvärnsman för tid då förstärkt försvarsberedskap är anbefalld enligt överbefälhavarens närmare bestämmande efter eget åtagande må anlitas för att lämna handräckning vid tillvaratagande av nödländade flygplan, drivande spärrballonger eller dylikt »samt vid andra tillfällen då så av nu rådande förhållanden finnes påkallat», och tillika utfärdat föreskrifter om de förmåner hemvärnsman skall

äga åtnjuta under tid då han fullgör sådan tjänstgöring. Med anledning härav har överbefälhavaren utfärdat föreskrifter i berört hänseende samt därvid bland annat angivit att hemvärnstrupps verksamhet kan komma att bestå i biträde vid efterspanandet och infångandet av spioner och sabotörer, bevakning och biträde vid inträffade katastrofer (järnvägsolyckor, eldsvådor, skogsbränder m. m.) samt bevakning och efterforskningar i samband med annan för rikets säkerhet och försvar skadlig verksamhet.

Under beredskapsåren ha hemvärnsmän i stor utsträckning deltagit i efterspaning och bevakning av främmande flygplan och flygplansbesättningar, personer som utan tillstånd passerat in över landets gränser, flygbomber och projektiler av olika slag, drivande spärballonger m. m. I mindre utsträckning ha hemvärnsmän vidare anlitats för bevakning av militära förråd, bevakning av flyktingläger, samt såsom eldsläckningsmanskaper, hjälp vid efterspaning av förbrytare m. m.

I och med den förstärkta försvarsberedskapens upphörande den 1 juli 1945 ha nyssnämnda bestämmelser upphört att gälla och de uppräknade uppgifterna i stort sett övertagits av polisen. Hemvärnsmännen kunna efter nämnda dag icke längre i sin egenskap av hemvärnsmän anlitats exempelvis för efterspaning av förbrytare (vilket emellertid skett i ett par uppmärksammade fall). Att de kunna anmodas att lämna sitt bistånd i egenskap av civilpersoner och i vissa fall, exempelvis enligt brandlagen, äga skyldighet därtill är självklart. Då hemvärnsmännen i allmänhet ha en stark social ansvars känsla, vilket gör dem särskilt lämpade för att hjälpa de civila myndigheterna, främst polisen, med efterspanings-, bevaknings- och handräckningstjänst, och då de genom ett effektivt alarmsystem lätt kunna kallas till den plats där deras tjänster behöva tagas i anspråk samt därvid i motsats mot uppbåd av andra ortsinvånare utgöra en samövad och disciplinerad och alltså effektiv trupp under övat befäl, synes det emellertid ur allmän synpunkt vara i hög grad önskvärt, att de även kunna anlitats för sådana uppgifter i sin egenskap av hemvärnsmän, d. v. s. med rätt att uppträda i hemvärnets uniform och, då så erfordras, utrustade med vapen. Hemvärdet har faktiskt av allmänheten, särskilt på landsbygden, kommit att betraktas som en manstark reservpoliskår, vilken kan uppbådas vid katastrofsituationer av olika slag, och hemvärnets raska och rådiga ingripande har vid flera tillfällen varit myndigheterna till stor hjälp. Även hemvärdet som sådant har haft fördel därav, då det bidragit till att befästa dess anseende hos allmänheten.

Med hänsyn till det sagda har kommittén föreslagit, att 11 § hemvärnskungörelsen skall kompletteras med ett moment av innehåll att hemvärnsman efter eget åtagande under fredstid skall äga deltaga i efterspanings-, bevaknings- eller handräckningstjänst som påkallas av militär eller civil myndighet.

Kommittén har framhållit, att i särskild ordning borde regleras vilka myndigheter som ägde påkalla hemvärdets hjälp och de närmare förutsättningarna härför; detta för att icke hemvärdet skulle tagas i anspråk för uppgifter av bagatellartad natur. Kommittén hade nämligen på sina håll tyckt sig förmärka en viss tendens hos de lokala myndigheterna att i allt för stor utsträckning begära hemvärdets bistånd, vilket i längden kunde verka påfrestande för de enskilda hemvärnsmännen. För att tjänstgöring av här ifrågakvarande slag skulle betraktas som hemvärnstjänstgöring borde fordras kallelse av vederbörligt hemvärnsbefäl. Om hemvärnsman utan dylik kallelse deltog i sådan tjänstgöring, skulle han således betraktas som civilperson.

Chefer för armén har med instämmande av *överbefälhavaren* ansett, att

den av kommittén sålunda föreslagna bestämmelsen borde utsträckas till att avse hemvärnsmans deltagande även i ordningshållningstjänst, som påkallades av militär eller civil myndighet. Beträffande hemvärnsmännens tjänstgöringsskyldighet har framhållits, att hemvärnsman även under tid, då Konungen utfärdat befallning om att hemvärdet skall hållas i beredskap, borde vara skyldig att inställa sig till tjänstgöring i utbildningssyfte.

Försvarets civilförvaltning har framhållit nödvändigheten av att bestämmelser i särskild ordning meddelas under vilka förutsättningar hemvärdets hjälp må påkallas för efterspanings-, bevaknings- och handräckningstjänst.

1945 års försvarskommitté har uttalat sig i samma riktning och närmare anført i huvudsak följande.

I motiveringen till kommitténs förslag har framhållits bland annat, att hemvärdet av allmänheten, särskilt på landsbygden, kommit att betraktas såsom en manstark reservpolisstyrka. Försvarskommittén anser denna utveckling icke vara enbart av godo. Kommittén vill icke bestrida, att det i vissa fall kan vara befogat att taga hemvärnspersonal i anspråk även för polisuppgifter, särskilt då det gäller att avvärja överhängande fara för liv eller egendom eller att deltaga i eldsläckning. I andra fall kan läget vara sådant att hemvärnspersonal icke bör anlitas, exempelvis då fråga är om upprätthållande av ordning vid en konflikt på arbetsmarknaden. Försvarskommittén hyser för sin del den uppfattningen, att relativt snäva gränser böra uppdragas kring rätten att använda hemvärnspersonal för försvaret ovidkommande uppgifter. Såsom hemvärnskommittén förutsatt bör därför i särskild ordning regleras vilka myndigheter som äga påkalla hemvärdets hjälp och de närmare förutsättningarna härför. Hithörande spörsmål synas böra beaktas vid pågående översyn av gällande författningar rörande militär personals användning för upprätthållande av allmän ordning och säkerhet.

epartements-
chefen.

Jag delar hemvärnskommitténs uppfattning, att hemvärnsmän under krig böra vara skyldiga att enligt Kungl. Maj:ts närmare bestämmande tjänstgöra för utbildning i den omfattning förhållandena det kräva. Däremot kan jag icke tillstyrka, att ifrågasvarande tjänstgöringsskyldighet, såsom chefen för armén med instämmande av överbefälhavaren föreslagit, utsträcker att gälla även i övrigt, då hemvärdet skall hållas i beredskap.

Mot förslaget om fastställande av viss minimitid för utbildningen i fredstid har jag intet att erinra.

I likhet med hemvärnskommittén anser jag det önskvärt, att hemvärdet liksom under beredskapstiden skall kunna utnyttjas för andra uppgifter än dess egentliga. Såsom 1945 års försvarskommitté framhållit böra emellertid relativt snäva gränser uppdragas härför. För rent polisiära uppgifter bör hemvärdet sålunda i huvudsak tagas i anspråk endast då det gäller att avvärja överhängande fara för liv eller egendom. För ordningens upprätthållande vid arbetskonflikter bör hemvärdet icke utnyttjas. Med hänsyn till vikten av att dessa frågor regleras enhetligt böra särskilda bestämmelser i ämnet utfärdas av Kungl. Maj:t. Såsom försvarskommittén anført böra hithörande spörsmål även beaktas vid den översyn av gällande författningar rörande militär personals användning för upprätthållande av allmän ordning och säkerhet, som enligt Kungl. Maj:ts beslut den 4 maj 1945 igångsatts inom försvarsdepartementet genom särskilt tillkallad sakkunnig.

Beträffande frågan om hemvärnsmans förmåner under här avsedd tjänstgöring samt om bestridandet av kostnaderna härför hänvisas till det följande.

Hemvärnspersonalens ekonomiska förmåner.

Såsom förut anförts har hemvärnskommittén framlagt förslag *dels* om ändringar av de i hemvärnskungörelsen meddelade bestämmelserna rörande hemvärnspersonalens ekonomiska förmåner, *dels ock* om förbättrande av hemvärnsmännens beklädnadsutrustning.

Inkvartering.

Under all slags tjänstgöring äger hemvärnsman åtnjuta fri inkvartering. Någon ändring häri har icke föreslagits vare sig av hemvärnskommittén eller någon av remissinstanserna.

Förplägnad.

Enligt hemvärnskungörelsen är hemvärnsman icke i något fall berättigad till fri förplägnad, men den dagavlöning som utgår vid tjänstgöring under krig eller beredskapstillstånd, 2 kronor 50 öre för varje tjänstgöringsdag om sammanlagt minst 3 timmar, innefattar icke blott tjänstgöringsarvode utan även portionsersättning. Efter kungörelsens tillkomst har emellertid Kungl. Maj:t den 17 januari 1941 bland annat föreskrivit, att portion in natura skall utgå till hemvärnsmän, vilka deltaga i vissa kurser och fälttjänstövningar av minst ett dygns varaktighet.

Hemvärnskommittén har föreslagit, att hemvärnsman, såväl under tjänstgöring som erfordras med hänsyn till pågående eller befarad fientlig verksamhet som under utbildningstjänstgöring av minst 8 timmars varaktighet, skall erhålla fri förplägnad eller, då förplägnad icke kan tillhandahållas, portionsgottgörelse enligt för arméns manskap gällande föreskrifter, d. v. s. för närvarande 1 krona 90 öre per dag. Portionsersättningen skulle sålunda icke längre sammankopplas med tjänstgöringsarvodet.

Frågan om hemvärnsmans rätt till fri förplägnad har i remissutlåtandena berörts endast av *arméförvaltningens intendenturavdelning*, vilken lämnat kommitténs förslag utan erinran under särskilt framhållande av att hemvärnsman under tjänstgöring i krig måste i förplägnadshänseende helt jämföras med arméns manskap. Endast på detta sätt kunde hemvärnets förplägnad säkerställas, vilket vore en oundgänglig förutsättning för att det skulle kunna fylla sin uppgift.

Dagavlöning och försörjningsbidrag.

Såsom ovan nämnts utgår för närvarande dagavlöning, innefattande portionsersättning och tjänstgöringsarvode, med tillhopa 2 kronor 50 öre för varje tjänstgöringsdag om sammanlagt 3 timmar under krig och beredskap, vartill kommer försörjningsbidrag med vissa belopp för hemvärnsmannens närmaste anhöriga. Under fredstjänstgöring utgår nu icke kontant ersättning i någon form.

Hemvärnskommittén har föreslagit, att hemvärnsman under tjänstgöring som erfordras med hänsyn till pågående eller befarad fientlig verksamhet

skall äga åtnjuta kontant ersättning i form av dagavlönning med 2 kronor för varje tjänstgöringsdag om sammanlagt minst 3 timmar, försörjningsbidrag med oförändrade belopp samt i förekommande fall portionsgottgörelse. Kommittén har emellertid förklarat sig anse, att hemvärnsman i fråga om rätt att erhålla bidrag för sin familjs uppehälle under den tid han fullgör krigs- eller beredskapstjänstgöring icke bör vara sämre ställd än en värnpliktig, varför kommittén undersöker möjligheterna att göra krigsfamiljebidragsreglerna tillämpliga även på hemvärnsmän.

Kommittén har vidare föreslagit, att till hemvärnsman under vissa förutsättningar skall utgå dagavlönning även under tjänstgöring för utbildning. I denna fråga har kommittén anfört i huvudsak följande.

Vid tjänstgöring i utbildningssyfte äger hemvärnsman nu icke åtnjuta andra förmåner än fri inkvartering, fria resor och i vissa fall fri förplånad. Ersättning för förlorad arbetsförtjänst utgår sålunda icke i någon form. Som regel förläggas hemvärnets övningar till söndagar samt eftermiddagar och kvällar efter arbetstidens slut, och kommittén anser icke att dagavlönning bör utgå för tjänstgöring av detta slag. Annorlunda ställer det sig emellertid vid längre sammanhängande tjänstgöring, i främsta rummet vid kurser å hemvärnets stridsskola vid Vällinge. Dessa kurser pågå i regel 14 dagar. Endast vissa stats- eller kommunalanställda hemvärnsmän och hemvärnsmän som äro anställda vid vissa till hemvärnets särskilt välvilligt inställda företag kunna räkna med att under den tid de deltaga i en utbildningskurs få behålla sin arbetsinkomst eller någon del därav. Övriga kursdeltagare gå under den tid kursen varar förlustiga sin arbetsförtjänst.

Detta förhållande finner kommittén synnerligen otillfredsställande. Många hemvärnsmän med mindre god ekonomisk ställning ha helt enkelt icke råd att anmäla sig till en utbildningskurs, om de icke få ersättning för åtminstone någon del av sin förlorade arbetsförtjänst. Genom att vissa hemvärnsmän få bibehålla sin arbetsförtjänst helt eller delvis under utbildningskurserna, medan andra förlora den helt, uppstår dessutom lätt en förklarlig misstämning hos de sistnämnda. Kommittén har kommit till den uppfattningen, att staten för framtiden bör lämna viss ersättning för den arbetsförtjänst hemvärnsmännen förlora genom att deltaga i längre sammanhängande tjänstgöring i utbildningssyfte. Ersättningen synes böra utgå i form av dagavlönning, under förutsättning att hemvärnsman under minst tre dagar i följd fullgjort tjänstgöring i utbildningssyfte (jfr 2 § avlöningsreglementet för personal i det allmänna civiltjänstväsendet, SFS 1944:546), dock högst under 14 dagar av ett och samma kalenderår. Dagavlönningens belopp synes icke kunna sättas lägre än 6 kronor, d. v. s. det lägsta belopp med vilket daglön enligt 2 § i nyssberörda avlöningsreglemente utgår till personal i det allmänna civiltjänstväsendet i lägsta ortsgrupp.

Emellertid synas vissa inskränkningar böra göras i hemvärnsmans rätt att erhålla dagavlönning. De yngsta hemvärnsmännens utbildning kan delvis komma att bedrivas i form av kurser av några dagars varaktighet. Kommittén anser, att dessa hemvärnsmän, vilka i allmänhet icke torde ha någon försörjningsplikt, böra få underkasta sig sådan utbildning utan särskild ersättning. Däremot finner kommittén det mera tveksamt om icke dagavlönning bör utgå till hemvärnsmän under värnpliktsåldern, som deltaga i andra slag av hemvärnskurser, exempelvis befälsutbildningskurser på Vällinge eller längre specialkurser av olika slag. Emellertid anser sig kommittén icke för närvarande böra föreslå detta, då kommittén icke fattat slutgiltigt ståndpunkt

till frågan om den framtida organisationen av den frivilliga militära ungdomsutbildningen i dess helhet, vilken nära sammanhänger med ersättningsfrågan.

Hemvärnsmän, som äro anställda i statlig eller kommunal tjänst och som enligt driftvärnsföreskrifterna eller andra regler äga uppbära full arbetslön eller del därav, synas icke böra erhålla dagavlöning med högre belopp än att summan av dagavlöningen och den ersättning han uppbär på grund av sin arbetsanställning högst uppgår till samma belopp som hans vanliga arbetsinkomst. En motsvarande regel för privatanställda, torde icke vara lämplig på grund av svårigheten att kontrollera dess efterlevnad och knappast heller erforderlig, då vederbörande arbetsgivare säkerligen komma att tillse att hemvärnsmännen under den tid utbildningskurserna vara icke komma i bättre ställning än de hemvärnsmän, som äro anställda i statlig eller kommunal tjänst.

Kommittén är medveten om att den föreslagna ersättningen i vissa fall kan komma att bli otillräcklig men anser att den, då så erfordras, bör kunna ökas genom tillskott av medel, anskaffade på frivillig väg.

Kommittén har slutligen föreslagit, att hemvärnsmän, som deltagit i efterspanings-, bevaknings- eller handräckningstjänst, skall äga åtnjuta samma förmåner som vid hemvärnstjänstgöring under tid då riket befinner sig i krig, dock att försörjningsbidrag icke må utgå. I anslutning därtill har kommittén anfört vissa synpunkter i fråga om dessa kostnaders bestridande, varutinnan torde få hänvisas till handlingarna.

Chefen för armén har med instämmande av *överbefälhavaren* anfört, att hemvärnsmännens löneförmåner borde vara desamma under krig eller beredskap, vare sig det gällde tjänstgöring som erfordrades med hänsyn till pågående eller befarad fientlig verksamhet eller tjänstgöring i utbildnings-syfte. Frågan om dagavlöningens storlek under olika tjänstgöringsförhållanden borde emellertid ur rättvisesynpunkt utredas samtidigt med samma fråga för personal tillhörande andra frivilliga försvarsorganisationer.¹

1945 års försvarskommitté har anfört, att inom kommittén gjorts gällande, att såväl dagavlöningen som den i vissa fall utgående portionsgottgörelsen måste anses alltför knapp tillmätta. Då hemvärnskommittén förutsatt, att ersättningen vid föreliggande behov borde kunna ökas genom tillskott av medel, som anskaffats på frivillighetens väg, har försvarskommittén icke ur angivna synpunkt funnit anledning till erinran mot de ifrågasatta ersättningsbeloppen.

Hemvärnsrådet, som tillstyrkt hemvärnskommitténs förslag, har ansett det vara i hög grad önskvärt, att yngre hemvärnsmän under kurser av längre varaktighet, exempelvis befälsutbildningskurser på Vällinge eller längre specialkurser, beträffande daglönen likställdes med de äldre. Det kunde ur psykologisk synpunkt ej vara lämpligt, att ej samma ersättning utginge för samma arbete, och kunde medföra den föreställningen hos de yngre hemvärnsmännen, att deras arbete i försvarets tjänst tillmättes mindre värde än de äldre hemvärnsmännens. Visserligen torde de yngre, som kommittén framhölle, i allmänhet icke ha någon försörjningsplikt, men det stora flertalet

¹ Sedermera har *chefen för armén* i särskild skrivelse framlagt förslag rörande dagavlöning m. m. till medlemmar i vissa angivna frivilliga försvarsorganisationer.

torde dock ha förvärvsarbete och för sin försörjning vara beroende av sin egen arbetsförtjänst. Om ej de yngre hemvärnsmännen i ersättningshänseende ansåges böra helt likställas med de äldre, borde under alla förhållanden daglön utgå under kurser i vilka deltog såväl äldre som yngre hemvärnsmän.

Styrelsen för hemvärnsbefälhavarnas riksförbund har ansett, att det skulle äventyra intresset hos hemvärnsmän, som icke uppnått värnpliktsåldern, för deltagande i längre övningar, om de därvid icke skulle erhålla samma ersättning för förlorad arbetsförtjänst som de äldre hemvärnsmännen. De flesta av dessa ungdomar vore i lika stort behov av ersättning som de äldre hemvärnsmännen, helst som de ofta hade försörjningsplikt. De ungdomar, som enrollerats i hemvärdnet, hade ofta utgifter för sin utkomst och utbildning, varför det skulle vara synnerligen obilligt att fordra deras deltagande i kurser utan ersättning.

Resor.

Enligt gällande bestämmelser äger hemvärnsman under all slags hemvärnstjänstgöring rätt till fria resor. Denna bestämmelse har tolkats mycket restriktivt, och hemvärnsmännen ha endast erhållit ersättning för färdbiljett, vanligen i form av militärbiljett, för resor till och från tjänstgöringen, om de bott på längre avstånd från tjänstgöringsplatsen. Härjämte har förmånen av fria transportmedel under själva tjänstgöringen utgått.

Hemvärnskommittén, som förutsatt att hemvärnsman alltjämt under själva tjänstgöringen skall ha rätt till fria transportmedel, har föreslagit, att hemvärnsman vid resor mellan bostaden och platsen för tjänstgöring icke blott skall få ersättning för direkta färdkostnader med järnväg, omnibus, spårvagn eller ångbåt utan även ersättning med 10 öre per kilometer, under förutsättning att resvägen mellan bostaden och platsen för samling till tjänstgöringen överstiger 10 kilometer och intet av de uppräknade färdmedlen kan användas. Beträffande hemvärnskrets- och hemvärnsområdesbefälhavare samt deras ersättare har dessutom föreslagits, att de under nödvändiga tjänsteresor och tjänsteförrättningar utom bostadsorten, vilka icke sammanhånga med hemvärnstjänstgöring i inskränkt bemärkelse, skola äga åtnjuta rese- och traktamentsersättning enligt klass II D i allmänna resereglementet. Dagtraktamente skall icke utgå under resa då förplägnad in natura tillhandahålles. Förslaget innebär den förbättringen av nuvarande förmåner, att hemvärnsområdesbefälhavare uppflyttats från klass III E till klass II D i allmänna resereglementet samt att ersättning även skall utgå till ersättare för hemvärnskrets- och hemvärnsområdesbefälhavare.

De av kommittén föreslagna reglerna om reseersättning till hemvärnsman ha tillstyrkts av *chefen för armén*, med instämmande av *överbefälhavaren*, samt av *arméförvaltningens intendenturavdelning*.

Försvarets civilförvaltning har ifrågasatt, om icke för undanröjande av ojämnheter i tillämpningen kilometerersättning borde utgå allenast för den del av färdsträckan, som överstege 10 kilometer.

1945 års försvarskommitté har för sin del framhållit, att ett mera rättvist

resultat skulle ernås, därest ersättning utginge redan om resvägens längd överstege 5 kilometer men ersättningen, om vederbörande begagnade sig av färdstätt, som ej medförde någon direkt utgift, stannade vid det belopp, som motsvarade den överskjutande vägsträckan.

Styrelsen för hemvärnsbefälhavarnas riksförbund har ifrågasatt, om det icke vore lämpligare att ingen ersättning utginge för de första 5 kilometerna men att för sträckor därutöver ersättning alltid finge utgå. Härigenom skulle kontrollen av reseräkningarna högst avsevärt underlättas samtidigt som större rättvisa hemvärnsmännen emellan skapades.

Statskontoret har förklarat sig icke kunna tillstyrka, att särskild reseersättning bereddes hemvärnsmännen i andra fall än då transportmedel i reguljär linjetrafik anlätades. Ämbetsverket har erinrat om att något liknande »slitagebidrag» icke skulle tillkomma värnpliktiga vid resa för inryckning till och utryckning från tjänstgöring enligt ett till innevarande års riksdag framlagt förslag till bestämmelser om avlöning m. m. till värnpliktiga (proposition nr 354).

Med avseende på förslaget om särskild bestämmelse rörande reseersättning i vissa fall till hemvärnskrets- och hemvärnsområdesbefälhavare har *chefen för armén* med instämmande av *överbefälhavaren* förklarat, att det syntes motiverat att bestämmelsen utsträcktes till att gälla även resor i samband med tjänstgöring i utbildningssyfte, samt därom vidare anfört.

Utgår i nämnda fall icke sådan ekonomisk gottgörelse, tvingas ovan nämnda befälhavare till personliga utgifter, vilket kan påverka deras intresse och möjligheter att leda utbildningen vid och lära känna hemvärnsmän tillhörande på större avstånd befintliga hemvärnsavdelningar. Det bör härvid ankomma på vederbörande försvarsområdesbefälhavare att avgöra i vilken utsträckning resor få äga rum, för vilka traktamentsersättning enligt ovan skall utgå.

Särskilda ersättningar till hemvärnskrets- och hemvärnsområdesbefälhavare.

Enligt 12 § 3 mom. hemvärnskungörelsen äga hemvärnskrets- och hemvärnsområdesbefälhavare åtnjuta, förutom samma förmåner som övriga hemvärnsmän, ett årligt arvode, vilket i fredstid utgår med 100 kronor till hemvärnskrets- och hemvärnsområdesbefälhavare och med 50 kronor till hemvärnsområdesbefälhavare. Under förstärkt försvarsberedskap, mobilisering eller krig utgår arvodet till hemvärnsområdesbefälhavare — med beaktande av en av 1944 års riksdag beslutad provisorisk förhöjning med 50 % — med följande förhöjda belopp, nämligen 150 kronor i hemvärnsområde med högst 100 hemvärnsmän, 225 kronor i hemvärnsområde med över 100 och högst 300 hemvärnsmän och 300 kronor i hemvärnsområde med över 300 hemvärnsmän. Enligt bemyndigande av 1945 års riksdag har Kungl. Maj:t föreskrivit, att de för förstärkt försvarsberedskap m. m. fastställda arvoden skola fortsättningsvis utgå tills vidare jämväl efter upphörande av försvarsberedskapen.

Hemvärnskommitten har ansett, att de nu utgående arvoden borde fastställas att gälla även fortsättningsvis, samt till stöd härför anfört i huvudsak följande.

Hemvärnet organiserades och hemvärnskungörelsen skrevs först sedan förstärkt försvarsberedskap inträtt. Det var då synnerligen svårt att överblicka hur hemvärnets verksamhet under fred skulle komma att gestalta sig. Man utgick helt enkelt från att verksamheten skulle bedrivas mindre intensivt än under beredskapstiden och avpassade arvodet med hänsyn härtill. Kommittén vill icke förneka, att detta betraktelsesätt kunde äga sin riktighet vid tiden för kungörelsens tillkomst. I det föregående har angivits, att antalet obligatoriska övningstimmar för flertalet hemvärnsmän under fred torde böra minskas från 50 till 20. Detta torde emellertid icke komma att medföra någon minskning av hemvärnsområdesbefälhavarnas arbetsböda. Visserligen kommer någon minskning i arbetet med övningarnas planläggning att inträda, men expeditionstjänsten torde komma att kräva i det närmaste samma arbetsinsats som hittills. Om kommitténs i annat sammanhang framlagda förslag om att ylleuniform m/39 och skodon skola tillhandahållas hemvärnsmännen biträdes, torde förrådstjänsten komma att bli betydligt mera krävande än den för närvarande är. Rekryteringsarbetet kommer säkerligen även att kräva mera arbete.

Redan det sagda torde utgöra tillräckligt starka motiv för bibehållande av de nuvarande arvoden. Ett ytterligare och enligt kommitténs mening avgörande skäl återstår emellertid. Om hemvärnsområdesbefälhavarnas arvoden nu minskades, skulle detta säkerligen ha synnerligen menliga psykologiska konsekvenser. Man kan icke bortse ifrån att arbetsförhållandena inom hemvärnet liksom inom försvaret i övrigt komma att avsevärt försvåras under de kommande åren. Rekryteringssvårigheterna ha redan berörts. Det gäller emellertid för hemvärnsområdesbefälhavarna att icke endast värva nya hemvärnsmän utan också att förmå dem som redan tillhöra hemvärnet att stanna kvar och intressera dem för att bibehålla och förkovra sina militära färdigheter. Detta ställer mycket stora krav på hemvärnsområdesbefälhavarna. Deras arvode är, även efter den höjning som genomfördes år 1944, mycket blygsamt i förhållande till det arbete de utföra. En minskning av arvodet skulle utan tvekan ha till följd att flera områdesbefälhavare lämnade sina poster.

Kommitténs förslag till ändring av 9 §, varigenom vissa nya kategorier skulle tillföras hemvärnet, medför behov av särskilda regler angående sättet att beräkna antalet hemvärnsmän inom ett hemvärnsområde.

Kommittén har funnit det önskvärt att alla viktigare ersättningsregler som röra hemvärnsmän och hemvärnsbefäl sammanföras i 12 § hemvärnskungörelsen och därför i ett särskilt moment i författningsförslaget intagit bestämmelser angående bidrag till anskaffning av expeditions- och förrädslokaler till hemvärnsområdesbefälhavare. I samband därmed har föreslagits en mindre jämkning i gällande bestämmelser. Härom har kommittén anfört följande.

Enligt nu gällande regler, vilka meddelats i kungl. brev den 2 juni 1944, utgå sådana bidrag med samma maximibelopp som upptagits i kommitténs förslag, dock »allenast i sådana fall, där vederbörande befälhavare för ändamålet måst vidkännas en direkt utgift som av vederbörande försvarsområdesbefälhavare prövats vara av behovet påkallad». Kommittén anser ifrågavarande begränsning av rätten till ersättning väl sträng. Ersättning synes efter prövning av försvarsområdesbefälhavare böra utgå icke endast för direkt utgift som hemvärnskrets- och hemvärnsområdesbefälhavare fått vidkännas utan även för intrång som han nödgats underkasta sig genom att taga egna utrymmen i anspråk som expeditions- eller förrädslokal. Kommittén förutsätter dock att försvarsområdesbefälhavare iakttaga en markerad restriktivitet vid sin prövning av krav på ersättning för sådant intrång.

De av hemvärnskommittén föreslagna reglerna för ersättning åt hemvärns-krets- och hemvärnsområdesbefälhavare innebära i stort sett endast ett stad-fästande i hemvärnskungörelsen av de regler, som utbildats under beredskaps-åren, och ha i huvudsak lämnats utan erinran av remissinstanserna.

Statskontoret har dock icke kunnat tillstyrka den föreslagna utvidgningen av bidragen till anskaffning av expeditions- och förrådslokaler till att avse även ersättning för intrång genom ianspråktagande av egna utrymmen. Redan svårigheten att bedöma och värdera den »ideella» skada, som vederbörande åsamkades genom dylikt intrång, utgjorde enligt statskontorets mening till-räckligt skäl för ett avvisande av förslaget i denna del.

Styrelsen för hemvärnsbefälhavarnas riksförbund har visserligen icke före-slagit någon ändring av arvodena till hemvärnskrets- och hemvärnsområdes-befälhavare eller bidragen till kostnader för expeditions- och förrådslokaler men framhållit, att de framdeles kunde komma att behöva justeras uppåt.

Förbättringar med avseende å hemvärnsmännens beklädnadsutrustning.

Hemvärnsmännen ha hittills på kronans bekostnad utrustats med mössa och överdragsuniform, varjämte de som lån kunnat erhålla kappa, vanligen av sekunda kvalitet, från kronans förråd. Däremot äga de nu icke rätt att erhålla något slag av skodon på statens bekostnad.

Hemvärnskommittén har nu föreslagit, att samtliga hemvärnsmän skola utrustas med samma slags uniform som linjetruppernas personal, d. v. s. fältuniform m/39, samt med kappa av fältmässig kvalitet, helst m/39 men even-tuellt m/10. Som skäl härför har kommittén bland annat anfört, att hemvärns-männen under längre tid, dygn eller veckor i sträck, kunde tvingas att vara borta från hemmet i försvarsuppgifter eller partisanverksamhet. Vidare har framhållits, att en fiende icke genom en blick på försvararnas uniformer borde kunna avgöra om försvarsstyrkan består av linjetrupp eller hemvärn. Kommit-tén har även pekat på ett skäl av psykologisk natur. Det vore knappast möj-ligt för en hemvärnsman, som någon tid använt sin överdragsuniform, att bi-behålla den snygg och prydlig. Det vore med hänsyn härtill förklarligt, om en och annan hemvärnsman kände en viss olust inför överdragsuniformen. Denna borde dock alltjämt kunna användas som övningsplagg under den varmare tiden av året, och kommittén har därför föreslagit, att hemvärnsmän-nen skola få båda slagen av uniformer.

Kommittén har vidare föreslagit, att samtliga hemvärnsmän skola utrustas med nya marschskodon, och därvid bland annat framhållit, att hemvärnsmän-nen, som i stor utsträckning rekryterades bland de minst bemedlade samhälls-kategorierna, ofta saknade skodon som lämpade sig för användning i hem-värnstjänst och att skofrågan för dem innebure ett verkligt problem. Man kunde å ena sidan icke ålägga dem att för egna medel skaffa marschskodon om de icke ägde sådana; å andra sidan vore hemvärdet icke fältdugligt utan att hemvärnsmännen hade en ändamålsenlig fotbeklädning.

Kommittén har utgått ifrån att uniformsutrustningen bör ha ett slitnings-

värde av 50—90 % (medelvärde 70 %) av nyanskaffningsvärdet. Brukningstiden har beräknats till 14 år för kappor och 7 år för övriga persedlar (fältbyxor, vapenrock och damasker). I fråga om underhållet av persedlar har kommittén räknat med en reparationsåtgärd för varje plagg i uniformsomgången (rock, byxor och kappa), vilken enligt arméns prislista upptagits till 1 krona 55 öre per man och år. För skodonen har beräknats en slitningstid av 6 år. Hemvärnsmännen skulle själva få svara för skodonens reparation.

Kommittén har framhållit, att hemvärnsmännen själva vore tvungna att svara för så många småkostnader, exempelvis kostnader för slitning av cyklar, skidor och underkläder, att det förefölle mycket rimligt, om de som en motvikt häremot finge ett par använda marschskodon vart sjätte år.

Enligt av kommittén verkställda beräkningar, vilka komme att i det följande närmare beröras, skulle engångskostnaderna för ifrågavarande ändamål utgöra 10 890 000 kronor, medan de årliga kostnaderna från och med budgetåret 1951/52 uppskattats till 1 500 000 kronor.

Samtliga remissinstanser ha i princip tillstyrkt hemvärnskommitténs förslag. Statskontoret har dock med avseende på hemvärnsmännens utrustande med marschskodon anmält avvikande mening.

1945 års försvarskommitté har bland annat framhållit, att önskemålet om deltagande i längre och mera fältmässiga övningar vunnit i styrka i samma mån som hemvärnets uppgifter vid krig eller krigsfara vidgats. Med hänsyn därtill framstode det såsom en angelägenhet av vikt, att hemvärdet, så långt förhållandena medgäve, erhöle en utrustning, som möjliggjorde effektiva insatser och som vore ägnad att vidmakthålla eller stärka de enskilda hemvärnsmännens intresse för saken. Ur nu angivna synpunkter borde en förbättring av hemvärnets uniforms- och skodonsutrustning otvivelaktigt vara av stort värde. För ett allsidigt bedömande av det föreliggande förslaget vore det emellertid — såsom i det föregående anmärkts — av vikt att få klarlagt i vad mån de för dess genomförande nödvändiga utgifterna kunde inrymmas inom den kostnadsram för försvaret, som kunde bli fastställd för tiden från och med budgetåret 1947/48, utan att andra måhända än mera angelägna utgiftsändamål måste undanskjutas. I nuvarande läge, innan överbefälhavaren till försvarskommittén överlämnat det militära underlaget för det fortsatta utredningsarbetet, vore det icke möjligt för kommittén att i detta hänseende uttala någon bestämd mening. Vad nu sagts gällde närmast de av förslagets genomförande föranledda årliga utgifterna. De i förslaget upptagna engångskostnaderna syntes däremot i sin helhet få anses belöpa på innevarande femårsperiod, varför fastare hållpunkter för prövningen av möjligheten att bära sistnämnda kostnader i och för sig syntes vara förhanden. Även om försvarskommittén icke för närvarande vore i stånd att överblicka de ekonomiska möjligheterna efter utgången av löpande femårsperiod, hölle kommittén dock före, att detta icke borde utgöra hinder för att redan nu genomföra den ifrågasatta engångsanskaffningen. Önskvärt vore likväl givetvis, att redan tillgängliga förråd så långt möjligt vore toges i anspråk för ändamålet.

Beträffande den föreslagna utrustningen med marschskodon har försvarskommittén närmare anfört följande.

Försvarskommittén vitsordar, att hemvärnsmännen i stor utsträckning sakna skodon, som lämpa sig för användning i tjänsten. Detta är fallet icke blott med fabriksarbetare, kontorsanställda m. fl., som ha sin civila verksamhet förlagd inomhus. Även skogs- och lantarbetare äro i många fall icke försedda med andra vattentäta skodon än gummistövlar, vilka icke lämna tillräckligt skydd mot kyla. I betraktande härav måste det anses såsom ett befogat krav, att hemvärnsmännen förhjälpas till en ändamålsenlig fotbeklädnad.

I likhet med den förslagsställande kommittén finner försvarskommittén avsevärda svårigheter möta mot anordnande av effektiv kontroll över att hemvärnsmännen icke använda de till dem utlämnade skodonen för privat bruk. Enligt försvarskommitténs mening torde man härvidlag i främsta rummet få lita till vederbörandes egen ambition och till den inbördes kontrollen inom hemvärnsmännens egen krets.

Försvarskommittén finner det vara förtjänt av övertvägande, huruvida icke i vissa fall den föreslagna rätten att bli tilldelad marschskodon bör få utbytas mot en rätt till viss kontant ersättning. Kommittén äsytar sådana fall, då en hemvärnsman redan är utrustad med lämpliga marschskodon. Såsom gottgörelse för slitning av dessa skodon skulle vederbörande i sådant fall medgivas rätt att årligen uppbära skäligt belopp. Genom en sådan anordning skulle enligt kommitténs mening en särskilt under nuvarande förhållanden beaktansvärd materialbesparing sannolikt kunna vinnas. Försvarskommittén vill i detta sammanhang även framhålla, att det undandrager sig dess bedömande, huruvida materialläget under den närmaste tiden möjliggör utläggande av så stora beställningar å skodon, som av hemvärnskommittén förutsatts. Det synes emellertid icke uteslutet, att även begagnade skodon i viss utsträckning måste tagas i anspråk för tillgodoseende av det avsedda syftet, åtminstone till dess möjlighet yppar sig att utbyta dem mot nya.

Arméförvaltningens intendenturavdelning har meddelat, att såväl uniforms-persedlar som skodon troligen kunna ställas till hemvärnets förfogande ur arméns förråd samt härom närmare anfört i huvudsak följande.

Innan intendenturavdelningen definitivt kunde yttra sig om möjligheterna härför, vore det nödvändigt att avvakta pågående inventering och översyn av hela den tillgängliga intendenturmaterieluppbörden.

Även om denna undersökning skulle giva vid handen, att önskade omgångar uniformer med ett slitningsvärde motsvarande 70 % av nyanskaffningsvärdet icke skulle kunna utan återanskaffning avstås av arméns utrustning, ansåge dock intendenturavdelningen det möjligt att persedlar av lägre slitningsvärde skulle kunna avstås utan återanskaffning. Genom tvättning och reparation av dylika uniformer syntes dessa kunna göras tillfredsställande ur hygienisk och prydlighetssynpunkt.

Den första uppsättningen av uniformer för hemvärnets syntes med hänsyn till vad sålunda anförts kunna tillföras hemvärnets genom överflyttning från armén utan att återanskaffning ägde rum. Slitningsgraden av dessa uniforms-persedlar kunde icke bestämmas förrän de ovan nämnda uppgifterna bearbetats. Den framdeles skeende ersättningen av förslitna persedlar borde tills vidare utgöras av begagnade persedlar med ett medelslitvärde av 70 %, som mot ersättning överfördes från armén.

Av det antal skodon, som erfordrades för hemvärnsmännens utrustning, syntes omkring hälften kunna ställas till förfogande utan förbehåll. För de övriga borde arméförvaltningen beredas ersättning. Därest slitningsvärdet på de skodon, som skulle överlämnas till hemvärnets beräknades till i genomsnitt 70 %, kunde återanskaffningskostnaderna uppskattas till 945 000 kronor.

Någon nyanskaffning utav nya marschskodon syntes med hänsyn till råvaruläget och aktuella civila behov, däri inbegripet hjälpverksamhet, emellertid icke böra ifrågakomma under innevarande budgetår utan under alla förhållanden anstå till budgetåret 1946/47.

I fråga om den framtida förnyelsen av hemvärnets marschskodon kunde ifrågasättas, om icke denna borde ordnas genom överflyttning av nya eller begagnade skodon från armén. En hastigare omsättning av arméns stora lager av skodon än den som under fredstid kunde ske genom normal nedslitning, måste för de närmaste åren under alla förhållanden åvägabringas, enär stora delar av skobeståndet i förråden vore levererade under beredskapsåren av materialier, som icke kunnat erhålla den garvning, som normalt bort utföras. Redan under tiden före det sista världskriget hade omsättningen av skodonslagren berett svårigheter. Genom att de värnpliktiga vid slutad fredstjänstgöring beretts möjlighet att inlösa sina skodon samt genom försäljningar av icke fullt utslitna skodon hade omsättningsfrågan i huvudsak ordnats. Även med en återgång till ett dylikt förfaringsätt bleve omsättningen av nuvarande skodonslager ett problem, som dock genom kontinuerlig tillförsel av skodon till hemvärdet syntes kunna få en slutgiltig lösning.

Överbefälhavaren har anslutit sig till de synpunkter på frågan om tilldelning av marschskodon, som framförts av arméförvaltningens intendenturavdelning.

Försvarets civilförvaltning har förklarat, att den föreslagna lösningen av skodonsfrågan väl i och för sig syntes kunna giva anledning till erinringar med hänsyn till omöjligheten att kontrollera att skodonen icke användes annat än under hemvärdstjänstgöring. Då någon lämpligare lösning knappast syntes stå till buds, hade civilförvaltningen icke velat motsätta sig förslaget.

Statskontoret har anfört, att ämbetsverket icke hade något att erinra mot förslaget att låta hemvärdet övertaga erforderligt antal begagnade men i krigsdugligt skick befintliga fältuniformer och kappor från arméns förråd. Då det dessutom här i stor utsträckning syntes röra sig om uniformsper-sedlar av sekunda kvalitet med hänsyn till svårigheterna att under kriget anskaffa fullgoda tyger, syntes det vara mycket lämpligt, att överskotts-förråden toges i anspråk för hemvärdet, vars begränsade tjänstgöringsplikt måste antagas ställa väsentligt mindre krav på uniformernas slitstyrka och fullt fältmässiga beskaffenhet.

Statskontoret har däremot icke kunnat finna erforderligt att redan nu anvisa medel till återanskaffning av de utlämnade uniformsper-sedlarna. Även om någon del av mobiliseringsförråden till äventyrs skulle behöva tagas i anspråk för tillgodoseende av hemvärdets uniformsbehov. Kommande undersökningar rörande de krav, som enligt vunna krigserfarenheter borde ställas på en ändamålsenlig fältuniform, borde avvaktas, innan nyanskaffning av uniformer skedde i någon större skala.

Statskontoret har icke heller funnit sig kunna tillstyrka förslaget, att hemvärdsmännen på statens bekostnad skulle utrustas med nya marschskodon. Ämbetsverket har i denna fråga närmare anfört följande.

Marschskodon äro icke en uniformspersedel av det särpräglade slag, att någon kontroll skulle kunna utövas över att de icke komme att begagnas för civilt bruk. Att, som kommittén tänker sig, här lita till hemvärnsmännens pliktökänsla synes mindre tilltalande redan av den anledningen, att man icke bör försätta hemvärnsmännen i ett läge, där pliktollisioner ofta måste uppkomma. Det må heller icke förbises, att en obligatorisk tjänstgöring, som är begränsad till 20—50 övningstimmar per år, knappast synes motivera beredandet av en sådan förmån som tillhandahållande av marschskodon på kronans bekostnad. Statskontoret anser för sin del, att det ur olika synpunkter vore betydligt lämpligare att låta hemvärnsmännen få inköpa marschskodon till kronans självkostnadspris, för närvarande beräknat till 27 kronor för par. Redan ett dylikt medgivande skulle innebära en betydande förmån för den berörda personalen. För att förhindra missbruk bör emellertid föreskrivas, att varje hemvärnsman endast äger inköpa ett par marschskodon exempelvis vart tredje år, för den händelse han icke kan visa, att skodonen under hemvärnstjänstgöringen utsatts för skada eller förstörelse, som motiverar nyan-skaffning med kortare tidsintervall. Därest skofrågan ordnas på sätt statskontoret sålunda föreslagit, erfordras uppenbarligen ingen medelsanvisning för ändamålet.

Styrelsen för hemvärnsbefälhavarnas riksförbund har föreslagit, att de till hemvärnsmännen utlämnade skodonen redan efter 4 år skola tillfalla dem, förutsatt att de tjänstgjort en tid motsvarande minst 50 timmar per år i hemvärnet. I denna tid skulle inräknas såväl obligatorisk som frivillig övningstid.

Såsom redan under Allmänna synpunkter anförts har jag funnit de förslag till förbättrande av hemvärnspersonalens ekonomiska förmåner, som hemvärnskommittén framlagt, i stort sett väl avvägda. Då jag emellertid anser det vara av vikt, att 1945 års försvarskommittés arbete icke onödigtvis föregripes, föreslår jag, såsom av det följande framgår, vissa jämkningar i hemvärnskommitténs förslag såvitt avser kostnader av löpande natur. Även i övrigt förordar jag vissa mindre jämkningar i kommittéförslaget.

I likhet med hemvärnskommittén anser jag, att hemvärnsmännen böra bibehållas vid rätt till fri inkvartering under alla slag av tjänstgöring.

Även kommitténs förslag till bestämmelser i fråga om hemvärnsmännens rätt till fri förplägnad eller ersättning därför synes mig lämpligt. Hemvärnsman bör alltså erhålla fri förplägnad eller portionsersättning såväl under tjänstgöring, som erfordras med hänsyn till pågående eller befarad fientlig verksamhet, som under utbildningstjänstgöring av minst 8 timmars varaktighet.

Med hänsyn bland annat till förmånen av fri förplägnad bör dagavlöningen under tjänstgöring, som påkallas av fientlig verksamhet, nedsättas till 2 kronor för varje tjänstgöringsdag om sammanlagt minst 3 timmar. Därutöver utgår enligt nu gällande bestämmelser under vissa förutsättningar försörjningsbidrag. Huruvida försörjningsbidraget, såsom hemvärnskommittén ifrågasatt, bör ersättas med krigsfamiljebidrag enligt de för värnpliktiga gällande bestämmelserna torde få bedömas, sedan de av kommittén berörda undersökningarna i denna fråga avslutats.

Såsom hemvärnskommittén framhållit utgår enligt hemvärnskungörelsen

*Departement
chefen.*

icke någon som helst ersättning till hemvärnsmän för förlorad arbetsförtjänst i samband med tjänstgöring i utbildningssyfte. Enär hemvärnets övningar vid kungörelsens tillkomst beräknades skola i huvudsak förläggas till söndagar eller tid efter arbetstidens slut å vardagar, förelåg vid denna tidpunkt icke anledning medgiva dylik ersättning. Denna fråga har emellertid sedermera kommit i ett annat läge genom att hemvärnsutbildningen kompletterats med utbildningskurser av längre varaktighet, främst vid hemvärnets stridskola å Vällinge. Det har visat sig vara till allvarlig olägenhet, att ersättning för förlorad arbetsförtjänst icke kunnat utgå till deltagare i sådana kurser, och hemvärnsmän med mindre god ekonomisk ställning ha, enligt vad hemvärnskommittén anfört, i vissa fall ansett sig icke ha råd att delta i sådana kurser. Visserligen torde stundom på privat väg insamlade medel ha kunnat utnyttjas för beredande av ersättning för förlorad arbetsförtjänst, men möjligheterna härtill ha varit begränsade. Frågan om en reglering av hemvärnspersonalens avlöningsförmåner under utbildning har ytterligare aktualiserats, sedan civilförsvaret genom beslut av 1944 års riksdag erhållit ny organisation och bestämmelser i samband därmed meddelats rörande daglön till civilförsvarspersonal under utbildning.

Såsom förut framhållits har jag funnit de av hemvärnskommittén i denna fråga framlagda förslagen i stort sett lämpligt avvägda. Jag tillstyrker således, att hemvärnsmän under tjänstgöring i utbildningssyfte skall, under förutsättning att tjänstgöringen pågår minst tre dagar i följd, äga uppbära ersättning med 6 kronor per dag, dock högst under 14 dagar av ett och samma kalenderår. Ersättningen synes lämpligen, liksom motsvarande förmån till civilförsvarspersonal, böra benämnas daglön. Hemvärnsmän, som är anställd i statlig eller kommunal tjänst och som enligt vederbörligen meddelade bestämmelser äger uppbära full arbetslön eller del därav, bör dock icke erhålla högre daglön än som motsvarar skillnaden mellan hans ordinarie arbetsinkomst och den avlöning han på grund av sin arbetsanställning äger uppbära under hemvärnstjänstgöringen.

Hemvärnskommittén har icke ansett sig för närvarande böra föreslå, att daglön skall utgå till hemvärnsmän, som ej uppnått värnpliktsåldern. Kommitténs ståndpunkt i denna fråga har mött gensagor i ett par av remissutlåtandena. För egen del har jag kommit till den uppfattningen, att även dessa yngre hemvärnsmän böra erhålla någon ersättning i angivet hänseende under sådana kurser, där såväl äldre som yngre hemvärnsmän delta. Med hänsyn till den mindre försörjningsplikt, som i regel åvilar de yngre hemvärnsmännen, synes ersättningen emellertid icke böra bestämmas till högre belopp än 3 kronor per dag.

Vid bifall till dessa förslag komma icke oväsentliga kostnader att vara förenade med utbildningskurser av längre varaktighet. På grund härav synes det böra förbehållas chefen för armén att inom ramen för tillgängliga anslag närmare reglera i vilka fall sådana kurser må anordnas.

Mot hemvärnskommitténs förslag att hemvärnsmän, som deltagar i efterspanings-, bevaknings- eller handräckningstjänst, skall äga åtnjuta samma

förmåner, med undantag av försörjningsbidrag, som under tid då riket befinner sig i krig har jag intet att erinra. Erforderliga medel för bestridande av angivna kostnader torde kunna ställas till förfogande utan särskild medelsanvisning.

Hemvärnsmännen böra bibehållas vid sin rätt till fria resor under hemvärnstjänstgöring. Jag förutsätter därvid, att ersättning skall utgå för erforderliga resor med transportmedel i linjetrafik. Däremot finner jag icke tillräckliga skäl anförda för hemvärnskommitténs förslag att hemvärnsmän under vissa förutsättningar skulle erhålla en kontant ersättning med 10 öre per kilometer vid användande av annat transportmedel. Enligt kommitténs förslag skola hemvärnskrets- och hemvärnsområdesbefälhavare och deras ersättare under nödvändiga tjänsteresor och tjänsteförrättningar utom bostadsorten, vilka icke sammanhånga med hemvärnstjänstgöring i inskränkt bemärkelse, äga åtnjuta rese- och traktamensersättning enligt klass II D i allmänna resereglementet. Jag förutsätter, att dylik ersättning skall utgå även under inspektionsresor inom vederbörandes hemvärnskrets respektive hemvärnsområde, i den mån resorna ej företagas i samband med förflyttning av hemvärnstrupp.

Jag har intet att erinra mot att de nu gällande bestämmelserna rörande särskilda ersättningar till hemvärnskrets- och hemvärnsområdesbefälhavare fastställas att gälla även i fortsättningen. Däremot kan jag i likhet med statskontoret icke tillstyrka kommitténs förslag, att sådana befälhavare skulle kunna få ersättning även för intrång, som de nödgas underkasta sig genom att taga egna utrymmen i anspråk såsom expeditions- eller förrådslokaler.

De av hemvärnskommittén anförda skälen för att hemvärnsmännen böra utrustas med fältuniform, kappa och marschskodon synas mig bärande. Emellertid äro de årliga kostnaderna för underhåll och förnyelse av ifrågavarande klädespersedlar avsevärda, och jag kan icke, i avvaktan på 1945 års försvarskommittés utredning, tillstyrka, att statsmakterna i nuvarande läge definitivt binda sig härför. Jag har däremot icke något att erinra mot att, i den mån arméns förråd därtill lämna tillgång, hemvärnsmännen nu utrustas med dylika persedlar. Klädespersedlarna böra ställas till förfogande såsom lån och hemvärnsmännen vid mottagandet förbinda sig att icke använda persedlarna annat än under hemvärnstjänstgöring. Reparationer av uniformer och kappor synas böra äga rum på statens bekostnad i försvarets verkstäder eller annorledes, medan hemvärnsmännen själva svara för skoreparationer. Vissa skäl tala enligt min mening för att hemvärnsmännen efter viss tid — 4 eller 6 år — skola få med äganderätt övertaga marschskodon. Slutlig ställning till denna fråga torde emellertid icke böra tagas förrän i samband med prövningen av 1945 års försvarskommittés blivande förslag.

De förmåner av skilda slag, som vid bifall till de här framlagda förslagen tillkomma hemvärnsmännen, innebära i förhållande till vad nu gäller avsevärda förbättringar. Det är emellertid uppenbart, att hemvärnstjänstgöringen

fortfarande kan komma att medföra ekonomiska uppoffringar för den enskilde. Så torde exempelvis den föreslagna daglönen, i regel 6 kronor, i många fall icke bereda hemvärnsmännen full ersättning för förlorad arbetsförtjänst. Såsom hemvärnskommittén framhållit bör ersättningen i sådana fall kunna ökas genom tillskott av medel, som anskaffas på frivillig väg.

I detta sammanhang torde få anmärkas, att hemvärnskommittén i skrivelse den 25 juli 1945 framlagt förslag till lag om rätt för vissa kommuner att anslå medel till hemvärnets verksamhet m. m. Genom de av mig tillstyrkta förbättringarna med avseende å hemvärnsmännens ekonomiska förmåner torde emellertid behovet av tillskott från kommunalt håll bliva mindre framträdande. Dock skulle det vara önskvärt, om kommunerna ägde rätt att ställa lokaler till hemvärnets förfogande för användning såsom s. k. hemvärnsgårdar eller dylikt. Emellertid torde kommitténs ifrågavarande förslag lämpligen böra upptagas till behandling i samband med planerad översyn av vissa delar av kommunallagarna, varför jag icke anser mig böra i vidare mån än nu skett ingå på detsamma. I detta sammanhang vill jag framhålla, att under beredskapstiden anskaffade baracker i vissa fall torde kunna ställas till hemvärnets förfogande för angivet ändamål. Jag förutsätter, att Kungl. Maj:t skall äga fatta beslut därom.

Chefen för armén har framhållit, att frågan om hemvärnsmännens ekonomiska förmåner borde ses i sammanhang med spörsmålet om beredande av liknande förmåner åt medlemmar i andra frivilliga försvarsorganisationer. Beträffande sistnämnda spörsmål föreligga vissa förslag, som för närvarande äro föremål för behandling inom försvarsdepartementet. Jag har emellertid funnit, att frågan om hemvärnspersonalens förmåner kan lösas oberoende av berörda förslags prövning.

Kostnadsberäkningar och anslagsfrågor.

Hemvärnskommittén har beräknat kostnaderna för genomförande av kommitténs förslag om ändringar i hemvärnskungörelsen på sätt framgår av en inom hemvärnsstaben upprättad kostnadsberäkning. Till grund för denna ha legat följande utgångspunkter.

1. De av hemvärnskommittén föreslagna ändringarna i hemvärnskungörelsen träda i kraft den 1 januari 1946.

2. Antalet hemvärnsmän (inklusive reservhemvärnsmän) beräknas efter fastställda maximisiffror.

3. Utbildningens årliga omfattning förutsättes bliva följande:

för 80 % av hemvärnsmännen 20 timmar obligatoriska övningar, därav 10 på våren och 10 på hösten,

för 20 % av hemvärnsmännen (hemvärnsman under värnpliktsåldern) 50 timmar obligatoriska övningar, därav 30 i form av lägerkurser (4 dagar) samt 20 såsom förbandsutbildningar enligt samma grunder som för övriga hemvärnsmän,

för $\frac{1}{5}$ av hemvärnsbefälet (ställföreträdare inberäknade) befälsövningar om 48 timmar.

4. För frivillig utbildning utöver vad ovan angivits samt för specialutbildning äro särskilda kostnader icke beräknade, enär desamma torde täckas av de kostnader, som ovan angivna beräkningsgrunder medföra.

5. Portionspriset har beräknats till det av arméförvaltningen för närvarande fastställda eller 1 krona 90 öre per dag.

6. För fastställande av kostnader för övningar, förplägnad och resor ha behovsberäkningar inhämtats från samtliga försvarsområden.

Med angivna utgångspunkter ha kostnaderna för fri förplägnad beräknats till 400 000 kronor för helt år. Enär motsvarande kostnader enligt nu gällande bestämmelser uppskattats till 135 000 kronor, ha merkostnaderna för senare hälften av innevarande budgetår beräknats till $\left(\frac{400\,000 - 135\,000}{2}\right) 132\,500$ kronor.

Förslaget om att hemvärnsmännen under vissa förutsättningar vid utbildningstjänstgöring skola erhålla dagavlöning om 6 kronor per dag har beräknats medföra en kostnad av 220 000 kronor per år, eller 110 000 kronor för senare hälften av budgetåret 1945/46.

Den av hemvärnskommittén föreslagna färdersättningen med 10 öre per kilometer har beräknats komma att medföra en årlig kostnad av 80 000 kronor, eller 40 000 kronor för återstoden av budgetåret 1945/46.

Övriga ändringsförslag med avseende å hemvärnskungörelsen ha beräknats icke skola kräva någon höjning av de för innevarande budgetår anvisade anslagen.

Engångskostnaderna för de av kommittén föreslagna förbättringarna av hemvärnsmännens beklädnadsutrustning ha av kommittén beräknats till 10 890 000 kronor. De årliga kostnaderna ha beräknats till 155 000 kronor, avseende underhåll av uniformer och kappor, från och med nästa budgetår samt tillhoppa 1 500 000 kronor, varav 450 000 kronor för förnyelse av marschskodon, från och med budgetåret 1951/52.

Arméförvaltningens intendenturavdelning har med hänsyn till att beklädnadsutrustningen beräknats kunna ställas till förfogande ur arméns förråd uppskattat engångskostnaderna för anskaffning av beklädnadsutrustningen till 945 000 kronor, avseende återanskaffning av skodon. De årliga kostnaderna för förnyelse av skodon ha uppskattats till 472 500 kronor.

De av mig i det föregående framlagda förslagen torde på sätt hemvärnskommittén föreslagit böra göras tillämpliga från och med den 1 januari 1946. Med hänsyn härtill kommer belastningen å vissa för innevarande budgetår anvisade anslag att ökas.

*Departements-
chefen.*

Kostnaderna för hemvärnsmännens förplägnad bestridas för närvarande från en under arméns övningsanslag uppförd anslagspost om 470 000 kronor till hemvärnets övningar. Merkostnaderna vid bifall till hemvärnskommitténs av mig tillstyrkta förslag ha av kommittén beräknats till 265 000 kronor för helt år, eller för senare hälften av innevarande budgetår 132 500 kronor. Enär emellertid arméns övningsanslag på grund av sänkta drivmedelspriser torde kunna inrymma angivna merkostnader, räknar jag icke med någon höjning av berörda anslag. Jag har för avsikt att, sedan riksdagen meddelat sitt beslut i anledning av i det föregående framlagda förslag, föreslå Kungl. Maj:t erforderlig omdisposition av ifrågavarande anslag.

Hemvärnskommittén har beräknat kostnaderna för daglön under utbildningstjänstgöring till 220 000 kronor för helt budgetår. Den av mig föreslagna daglönen till yngre hemvärnsmän torde komma att ytterligare öka kostnaderna med omkring 20 000 kronor. Merkostnaderna under senare hälften av innevarande budgetår skulle således utgöra omkring 120 000 kronor, vilket belopp torde bära utan höjning av anslagets belopp bestridas från förslagsanslaget till penningbidrag m. m. åt värnpliktiga.

Icke heller övriga förslag till ändringar i hemvärnskungörelsen torde behöva för innevarande budgetår föranleda höjning av redan anvisade anslag eller anvisande av nya anslag.

Hemvärnsmännens utrustande med vissa beklädnadspersedlar medföra inga särskilda engångskostnader, enär persedlarna förutsatts skola utlämnas från arméns förråd. För underhåll av uniformer och kappor har hemvärnskommittén beräknat ett årligt belopp av 155 000 kronor. Medel härför torde emellertid icke behöva ställas till förfogande för innevarande budgetår. I vad mån arméförvaltningen bör få tillfälle att i viss omfattning återanskaffa skodon såsom ersättning för de till hemvärnsmännen utlämnade torde bära prövas i samband med granskningen av ämbetsverkets anslagsäskanden för budgetåret 1947/48.

Departementschefens hemställan.

Under åberopande av vad sålunda anförts får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att godkänna vad i det föregående av mig föreslagits beträffande hemvärnets rekrytering samt hemvärnspersonalens tjänstgöring och ekonomiska förmåner.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Bengt J. Lillieros.